

LU MATERIALI PAR LATVIJAS BŪVniecību

FOTO: UĢIS NIEDRE

Latvieša sēta

Iespējas. Ieteikumi.

Instrukcijas

TEKSTS UĢIS NIEDRE, DR. HIST.

Mūsu iztēlē glabājas latviskas lauku sētas tēls kā fosilijas nospiedums klintī. Tāpat kā pareizas, latviskas valsts tēls. Idealizēts, bet patiess. Patiess nākotnes dēļ. Lai nezustu Dzimtenes jēgums, lai apzinātu savu vietu tautas kopībā. Lauku sēta vidzemniekam, latgalietim, kurzemniekam, zemgalietim, vienalga, cik paaudzes viņš dzīvo citā novadā vai pilsētā, gan tēlosies dažāda. Katrs to skatīs no savas sociālās ligzdas vēstures pieredzes un intereses apvāršņa. Kādam tēlosies diža vecsaimniecība ar guļbaļķu ēkām, citam kompakta un racionāli būvēta jaunsaimniecība, daudziem piemērs veidojies Brīvības muzejā vai klasiķu rakstnieku darbos. Dīvaini, bet iztēlojums parasti nesniedzās tuvāk šodienai par 1940. gadu.

Sēta saulē un vasarā. Lielo koku lapotnei cauri mirdz skaidu pelēkie jumti. Liepu, bērzu, ozolu aleja ved plašā pagalmā un sada-

lās sikos, cieti nomitos celiņos uz māju, kūti, stalli ar ratnicu, aku, klēti, riju, pirti, ābeļdārzu un sakņu dārzu, tirumiem, pļavām un mežu. Viss paša. Saimnieka lolots, celts un rūpēts. Saimes darba sastrādāts un iekopts. Tā tas varēja būt, bet krietni pēc 19. gadsimta 50.-60. gadiem, kad Vidzemē un Kurzemē tika ļauts izpirkt sētas dzimtsipašumā. Līdz tam saimnieka nosaukums bija sinonīms zemes un sētas rentniekam, muižas lielītam un kontraktā apstiprinātam uz trim vai sešiem gadiem. Arī tad, ja mājvietā jau dzīvoja daudzas priekšteču paaudzes. Muiža diktēja noteikumus. Rentes tiesības bija jāatkalpo ar kļaušu un nodevu apjomu pēc sētas zemes auglības vērtības un platības apvienojuma formulā: arklis, 1/2 arklis, 1/4 arklis, 1/8 arklis. Vēlāk vērtējums izteikts dālderus un grašos. Nemainīgi nosacīts: cik attiecīgi novērtētā sētā jābūt darba spējīgiem ļaudīm, cik zirgiem, cik liellopiem, cik un kāda labība

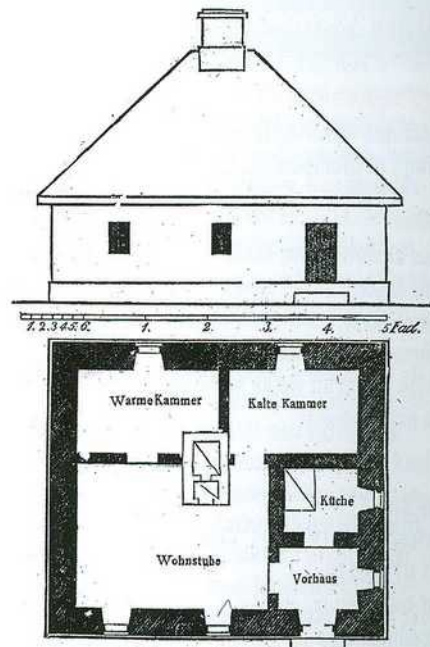
Cēsu aprīnka Vaives pagasta Šķesteru klēts atbilst «Meža tiesa norādījumam: «Klētēm un šķūņiem iraid brīv no priekšpuses ģeveles uzcirst...» Celta ap 18. gs. pēdējo ceturksni, kopš 1930. gada BDM.

Valkas aprīnka Smiltenes Pinnitēs Zimējis H. Kundziņš 1920. g.

Vidzemes zemniekiem ieteiktā māja (10,4 x 8,8 m, 1814. g.).

KOPĪJA NO «NEIEREKES ŒKONOMIŠĒS REPERTORIUM FUEER LĪVLAND.»